

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТРАНСПОРТ КОРИДОРЛАРИНИНГ ЖАҲОН ҲАМЖАМИЯТИДАГИ ЎРНИ

Раматов Жуманиёз

Тошкент давлат транспорт университети

“Ижтимоий фанлар” кафедраси мудир, ф.ф.д., профессор

Нуриддинов Сардор,

Тошкент Давлат Транспорт Университети таянч докторанти,

mr.john.1991@list.ru

АННОТАЦИЯ

Бугунги кунда Ўзбекистонда транспорт соҳасидаги инфратузилмаларини янада ривожлантириш ва транзит юк ташиш ҳажмини ошириш бўйича тизимли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Мамлакатимиз президенти Ш.Мирзиёев Марказий Осиёнинг ягона минтақа сифатида ривожланишининг аҳамияти ва долзарблигини ҳисобга олиб, давлатимиз раҳбари сифатидаги биринчи кунларидаёқ фаол минтақавий сиёсат олиб бориш, Марказий Осиёда қулай сиёсий муҳит яратишни белгилаб беради.

Калим сўзлар: транспорт соҳаси, инфратузилма, темир йўл транспорти.

ABSTRACT

Today, Uzbekistan is taking systematic measures to further develop its infrastructure in the field of transport and increase the volume of transit cargo. Taking into account the importance and relevance of the development of Central Asia as a single region, the President of our country, Sh. Mirziyoev, from the very first days as the head of our country, decided to conduct an active regional policy and create a favorable political environment in Central Asia.

Key words: transport sector, infrastructure, railway transport.

КИРИШ

Минтақа давлатлари билан барча йўналишларда жумладан, транспорт соҳасида конструктив ва ўзаро манфаатли алоқаларни йўлга қўйиш Ўзбекистон ташқи сиёсатининг асосий устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Президентимиз Ш.Мирзиёев 2017-йил 22-декабрдаги Олий Мажлисга қилган Мурожаатномасида “Ўзбекистон ташқи савдо товарларини жаҳоннинг энг йирик бозорларига етказиб беришда ишончли транспорт, жумладан, минтақада транзит йўлакларини шакллантириш зарурлигига алоҳида эътибор қаратган

эди”¹. Кўзланган мақсад ва вазифалар концептуал ҳужжатлар ва меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинган ҳолда амалга оширилмоқда.

Шу сабабли, темир йўл транспорти коммуникацияларини ривожлантириш ва инфратузилмани тартибга солишга 7,5 миллиард доллардан ортиқ капитал қўйилмалар, жумладан, 2,4 миллиард АҚШ доллар хорижий инвестициялар йўналтирилди².

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозирги вақтда республикада юк ва йўловчи ташишнинг асосий қисмини темир йўл тармоғи амалга оширади.

“Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамияти ташкил этилганидан буён темир йўл транспортида 1,4 миллиард тонна юк ва 350 миллион йўловчи ташилди, юк ташиш ҳажми 2,1 баробар, йўловчи ташиш ҳажми 2 баробар ошди. Бугунги кунда мамлакатимизда юкларнинг 60 фоиздан ортиғи, йўловчиларнинг 75 фоиздан ортиғи темир йўл транспортида ташилади³.

Таъкидлаш жоизки, Амударё орқали кўприк қурилиши билан Ўзбекистон иқтисодиёти учун катта стратегик аҳамиятга эга бўлган Навоий-Учқудуқ-Нукус-Султон Увайстоғ, Тошгузар-Бойсун-Қумқурғон, Ангрэн-Поп темир йўл линиялари, автомобил йўллари қурилди ва шу тариқа Ўзбекистонда ягона мустақил темир йўл тармоғи ташкил этилди. Мароканд-Қарши ва Қарши-Термиз темир йўл участкасини электрлаштириш ишлари якунлангани бу борадаги ишларнинг изчил давоми бўлди.

1991 йилда мустақилликка эришган “Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамияти томонидан ўз кучи билан 2500 км дан ортиқ темир йўл йўллари қурилди, 2100 км дан ортиқ темир йўл участкаси электрлаштирилди, 1170 км дан ортиқ темир йўл реконструкция қилинди⁴.

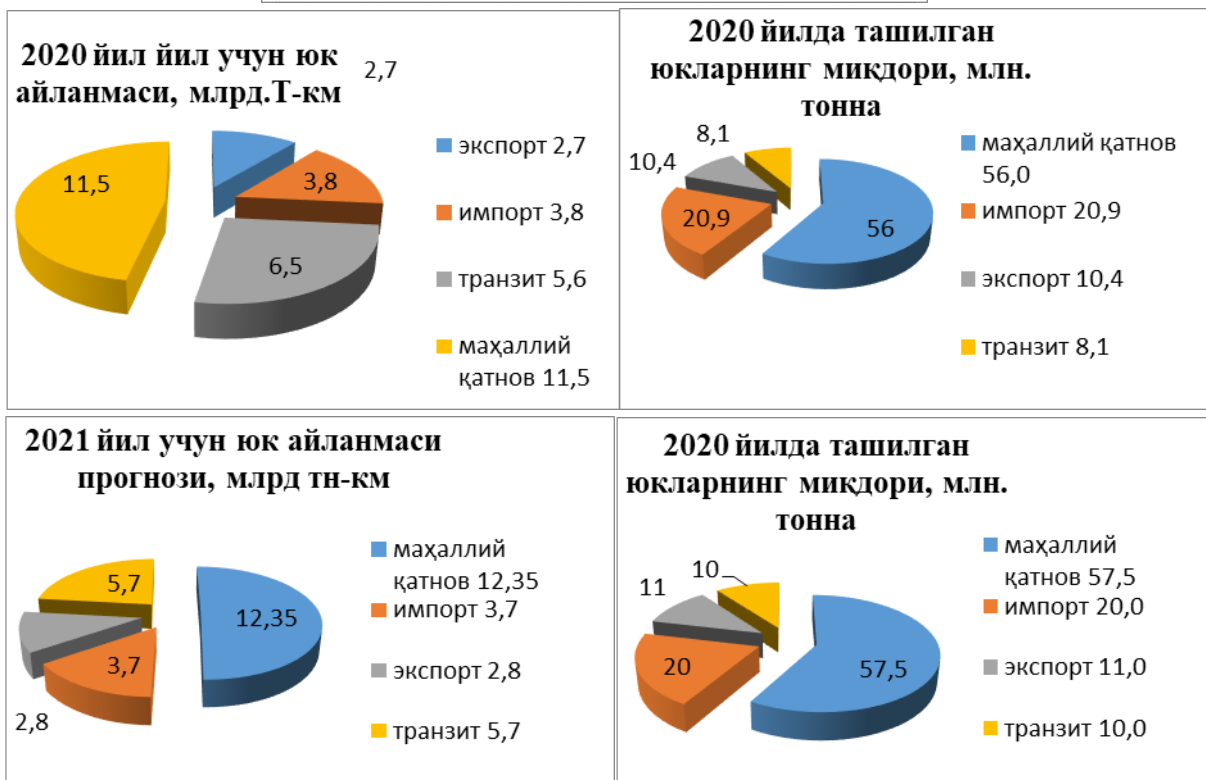
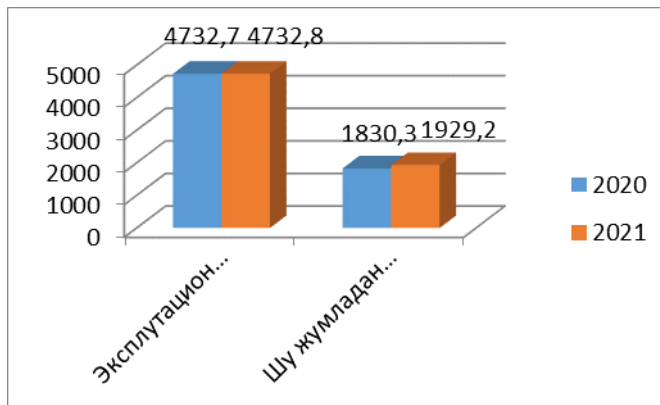
Диаграмма 1. Умумий йўлнинг узунлиги

¹ Ш.М.Мирзиёев. Ўзбекистон Республикаси Перизендти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси. 23.12.2017. <http://uza.uz/ru/politics/poslanie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyeev-23-12-2017>

² Президент “Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамияти жамоасини табриклади, 05.08.2017, манба: <https://president.uz/uz/lists/view/857>

³ Шу ерда

⁴ “Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамияти тарихи, манба: https://railway.uz/uz/gazhk/istoriya_zheleznykh_dorog/

2020 йилгача амалга ошириладиган инфратузилмаларни ривожлантириш бўйича лойиҳаларнинг умумий сони ЕОИИнинг транспорт йўналишлари рўйхатига киритилган бўлиб, шундан 46 таси темир йўллар ва 45 таси логистика марказлари ҳисобланади.

Асосий темир йўл йўналишларига қуйидагилар қиради:

1. Аралаш йўналишлар:

-“Шимолий-Жанубий” транспорт йўлаги;

-№ 2 Умумевропа транспорт йўлаги.

2. Темир йўл йўналишлари:

1) йўналиш (ТЙХТ № 1) Брест - Минск - Москва - Нижний Новгород - Перм - Екатеринбург - Омск - Новосибирск - Красноярск - Иркутск - Узоқ Шарқдаги Приморск ўлкасининг портлари Россия Федерацияси;

* йўналиш (ТЙХТ № 1е) Москва - Рязан - Сизран - Оренбург - Ақтобе - Кандагач - Сариогач - Тошкент;

2) Маршрут (ТЙХТ № 2) Москва - Қозон - Екатеринбург - Курган - Петропавловск - Остона - Дўстик;

* йўналиш (ТЙХТ № 2а) Дема - Картали - Тобол - Остона.

3) маршрут (ТЙХТ № 5) Валуики - Пенза - Курган - Пресногорковская - Кокшетау - Актогай - Дўстик;

* йўналиш (№ 5ж ТЙХТ) Ртишчево - Озинки - Арис - Луговая - Олмаота - Дўстик; Луговая - Бишкек - Рибаче;

4) йўналиш (ТЙХТ № 8) Красная Могила - Гуково - Лихая - Волгоград - Аксарайская - Мақат - Оазис - Қорақалпоғистон - Найманул - Нукус - Учқудук - Навоий;

* йўналиш (№ 8б ТЙХТ) Мақат - Кандагач - Никелтау - Картали;

5) маршрут (ТЙХТ № 10) Туркменистон чегараси - Бухоро - Жиззак - Ховаст - Тошкент - Сариогач - Луговая / Бишкек - Оқтоғай - Дўстик; Актогай - Локот - Новосибирск - Россия Федератсиясининг Приморск ўлкасининг Узок Шарқий портлари;

* йўналиш (№ 10в ТЙХТ) Ховаст - Бекобод - Канибадам - Қўқон - Андижон - Қорасу - Ўш / Жалолобод;

* йўналиш (ТЙХТ № 10г) Бухоро / Самарқанд - Қарши - Қудуқли (Сария) - Пахтаобод - Душанбе - Янгибозор; Бухоро / Самарқанд - Қарши - Амузанг - Қўрғонтепа - Куляб / Яван; Бухоро - Қарши - Термиз - Галаба - Хайратон (Афғонистон) .

2010-йил ноябр ойида фойдаланишга топширилган ва ҳозирда “Ўзбекистон темир йўллари” акциядорлик жамияти томонидан бошқарилаётган Афғонистонда биринчи “Хайратон - Мозори-Шариф” темир йўлини қуриш бўйича амалга оширилаётган лойиҳа бутун минтақа учун муҳим аҳамиятга эга.

Бундан ташқари, Мозори-Шариф - Ҳирот линияси Ўрта Осиё-Покистон йўналишида Эрон-Покистон боғланган Захидан-Кветта-Карачи темир йўл тармоғи орқали юк ташиш имконини беради.

Ҳозирда Покистон томони Пешовар-Жалолобод темир йўлини қуриш масаласини фаол илгари сурмоқда, бу эса келажакда ягона Афғонистон темир йўл линияси билан боғланиши ва Покистоннинг Карачи порти билан тўғридан-тўғри алоқа очиши керак. Покистон темир йўллари вазирлиги маълумотларига кўра, Жаҳон банки лойиҳанинг техник параметрларини ўрганишга қизиқиш билдирган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Афғонистон, Қозоғистон, Покистон ва Россия Федерацияси билан биргаликда Мерсин, Гвадар, Карачи ва ундан кейинги Мумбай (Ҳиндистон) портларига чиқадиган Мозори-Шариф – Кобул – Жалолобод – Тархам - Пешовар темир йўли қурилиши лойиҳаси устида ишламоқда.

Таъкидлаш жоизки, лойиҳани амалга оширишнинг яна бир қулай омили сифатида кўзда тутилаётган темир йўл бўйлаб “Сурхон – Пули-Хумри – Доши – Сурабой – Жалолобод – Пешовар” юқори волтли электр узатиш линиялари қурилиши кўзда тутилган. Бу шуни англатадики, электрлаштирилган темир йўл қурилиши ижобий самара беради. Лойиҳалаштирилган темир йўл линиясининг умумий узунлиги 573 км ни ташкил этади⁵.

“Трансафғон” йўлаги доирасида Афғонистон билан янги темир йўллари қуриш соҳасида ҳамкорликни ривожлантириш – келажакда Марказий Осиёни Ҳинд океани ва Форс кўрфази портларига энг қисқа муддатда чиқиш имконини бериши, Жанубий ва Жануби-Шарқий Осиёни Европа ва Хитой бозорлари билан боғлайди.

Яқинда Ўзбекистон ва Туркменистон томонидан Ўзбекистон-Туркменистон-Эрон-Уммон транспорт ва транзит йўналишининг муҳим йўлаклари бўлган Туркманобод-Фароб темир йўл ва автомобил кўприги қурилди. Мазкур транспорт йўлаги Ҳинд океанига чиқиш имконини беради.

Тожикистон билан ҳаво қатнови тикланди, йўловчи ва бағажни халқаро автобуслар орқали мунтазам ташиш йўлга қўйилди (Тошкент-Хўжанд-Тошкент, Душанбе-Термиз, Ҳиндистоннинг унга қўшилиши муносабати билан кенгайиб, минтақа мамлакатларига Панжикент-Самарқанд ва Хўжанд-Тошкент ва Хўжанд-Фарғона йўналишларида), 8 та автомобил ва 1 та темир йўл (“Амузанг”) ўтказиш пункти фаолият тикланди.

Галаба-Амузанг-Хушади давлатлараро темир йўл линиясининг фойдаланишга топширилиши транзит ташишни ривожлантиришда муҳим ўрин тутди, шунингдек, Туркменистон ва Афғонистонга чиқиш учун қўшимча имкониятлар очиш учун шароит яратади⁶.

Айни пайтда Ўзбекистон-Тожикистон-Хитой автокоридорини ишга тушириш масаласи кўриб чиқилмоқда. Митингдан мақсад Хитойдан Марказий Осиё мамлакатларига ва аксинча, автотранспортлар оқимини оширишдан иборат. Бундан ташқари, ушбу йўналишнинг ривожланиши Ўзбекистондан

⁵ К.Ермакова, Спор о колее, ИА GUDOK.RU, Выпуск № 223 (26596), 11/12/2018 на <https://gudok.ru/newspaper/?ID=1446054>

⁶ Ф. Жураев. Марказий Осиё халқаро транспорт коридорлари тизимида: стратегик истиқболларва фойдаланилмаган адабиётлар 18.09.2018 http://railway.uz/uz/informatsionnaya_sluzhba/novosti/11623/?sphrase_id=2841565

бошқа мамлакатларга экспорт қилиш учун ХХР портлари орқали юкларни етказиб беришнинг яна бир муқобил йўналишини тақдим этади. Йўналишнинг яна бир муҳим аҳамияти Афғонистонга ва транзит юкларни орқага қайтиш имкониятини таъминлашдир. Ҳозир Ўзбекистоннинг Сурхондарё вилоятида Термиз юк божхона терминалига эга Халқаро логистика маркази фаолият юритмоқда. Юкнинг катта қисми у орқали Афғонистоннинг шимолий вилоятлари томон ўтади⁷. Қозоғистон билан икки мамлакат ҳудудлари ўртасида автобус трансчегаравий йўналишлари (Тошкент–Чимкент, шунингдек, Тошкент–Қизилўрда ва Тошкент–Олмаота), Тошкент–Олмаота тезюрар темир йўл қатнови йўлга қўйилди, миллий ҳаво йўналишлари ўртасида қўшимча рейслар ишга тушди.

Қирғизистон билан янги темир йўл алоқалари йўлга қўйилди (“Тошкент–Бишкек–Рибаче(Иссиқкўл)–Тошкент”), “Тошкент–Андижон–Ўш–Иркештам–Қашғар” автомобил йўлаги бўйлаб қатнов очилди. Марказий Осиёдан автомобил ташувчиларга тўғридан-тўғри Хитойга бориш имконини берди.

Ўзбекистон-Қирғизистон-Хитой темир йўли қурилиши бўйича ишлар фаоллаштирилди. Темир йўл Хитойдан Қирғизистон ва Ўзбекистон орқали Шарқий Европа ва Яқин Шарқ мамлакатларига юк ташиш имкониятини беради ва шу тариқа Хитой товарларини Европа давлатларига ташишнинг энг қисқа йўллари билан бирига айланади. Марказий Осиёда транспорт-логистика инфратузилмасини ривожлантириш имконини беради.

Ўтган даврда мамлакатимиз фуқаро авиациясини ривожлантириш, жумладан, ҳаво кемалари паркинни янгилаш, парвозлар хавфсизлигини юқори даражада таъминлаш, аэропортлар инфратузилмаси, ҳаво ҳаракатини бошқариш тизимларини такомиллаштириш ва малакали мутахассислар тайёрлаш бўйича изчил чора-тадбирлар амалга оширилди⁸.

Ўзбекистон денгизга чиқиш имконияти йўқ давлат бўлганлиги сабабли халқаро ташишнинг 4 фоизини ташкил этувчи юк ташишда ҳаво қатнови айниқса муҳим ўрин тутди.

Айни пайтда “Навоий” аэропорти негизида Европа, Ҳиндистон, Хитой ва Жануби-Шарқий Осиёга ҳаво орқали юк ташишни бирлаштирувчи халқаро логистика маркази фаолият юритмоқда. 2018 йилда Навоий халқаро логистика маркази орқали 36 минг тонна юк ташилди.

⁷ «Термиз-Душанбе-Қашғар» йўналишида илк автокарвон йўлга чикди 10.08.2019, <https://www.gazeta.uz/oz/2019/08/10/karvon-xitoy/#!>

⁸ Ўзбекистон Республикасининг фуқаро авиациясини тубдан тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида ПФ-5584 сонли 27.11.2018й манба: <https://lex.uz/ru/docs/-4082760>

2019-йилда Ўзбекистонга парвозларни амалга оширувчи хорижий авиакомпаниялар сони 2018-йилга нисбатан 16 тадан 20 тага (29 фоизга) ошди. Хорижий авиакомпаниялар томонидан амалга оширилган рейслар сони 6874 тадан 9683 тага (42%) ошди.

ХУЛОСА

Халқаро авиаташувлар бозорида “Ўзбекистон ҳаво йўллари” Миллий авиакомпаниясидан ташқари 18 та хорижий авиакомпаниялар ҳам дунёнинг тўққиз давлатидан Тошкент шаҳри ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа аэропортларига мунтазам рейсларни амалга ошириб, тижорат фаолиятини амалга оширмоқда.

Марказий Осиёда транспорт йўналишларини ривожлантиришда минтақага нисбатан ташқи иштирокчиларнинг, уларнинг алоқа муаммоларини ҳал қилишда – Хитой, Европа Иттифоқи, Россия, Эрон, Афғонистон, Туркия, АҚШ манфаатлари ўзаро боғланади. Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, амалга оширилаётган йирик халқаро транспорт лойиҳалари минтақавийлаштириш векторини белгилаб беради.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. Нуриддинов, С. Б. (2020). ПРИОРИТЕТЫ УЗБЕКСКО-КИТАЙСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ИНИЦИАТИВЕ "ОДИН ПОЯС-ОДИН ПУТЬ". Транспорт шелкового пути, (2), 10-13.
2. 2. Ливенцев Н.Н., Харламова В.Н. Международная региональная экономическая интеграция. Международные экономические отношения.
3. Учебник. М.: РОССПЭН. 2010. с-323.
4. Нуриддинов, С. Б., Авазов, Б. К., Қаршиев, К. Т., & Хасанов, Ф. Ф. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН ВА ХИТОЙ ЎРТАСИДАГИ ҲАР ТОМОНЛАМА МУНОСАБАТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АСОСЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(10), 506-510.
5. Нуриддинов, С. Б. (2020). PRIORITIES OF UZBEK-CHINESE COOPERATION IN “THE ONE BELT-ONE WAY” INITIATIVE. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ КОНСЕНСУС, 1(2).
6. Сардор Бобоярович Нуриддинов (2022). ТРАНСПОРТ СОҲАСИДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК МАСАЛАЛАРИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТРАНСПОРТ КОРИДОРЛАРИ САЛОҲИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 710-716.

7. НУРИДДИНОВ, С. THE “ONE BELT-ONE WAY” INITIATIVE IS A PRIME EXAMPLE OF COOPERATION BETWEEN STATES. *UNIVERSITETI XAVARLARI*, 2020,[1/5] ISSN 2181-7324.
8. Нуриддинов, Сардор Бобоярович, and Бобомурод Курбонович Авазов. "ТРАНСПОРТ КОРИДОРЛАРИНИНГ СИЁСИЙ-ИҚТИСОДИЙ МОҲИЯТИ." (2022): 85-93.
9. НУРИДДИНОВ, С. (2020). THE “ONE BELT-ONE WAY” INITIATIVE IS A PRIME EXAMPLE OF COOPERATION BETWEEN STATES. *UNIVERSITETI XAVARLARI*, 1(5).
10. Жураев. Марказий Осиё халқаро транспорт коридорлари тизимида: стратегик истиқболларва фойдаланилмаган адабиётлар 18.09.2018 http://railway.uz/uz/informatsionnaya_sluzhba/novosti/11623/?sphrase_id=2841565
11. «Термиз-Душанбе-Қашғар» йўналишида илк автокарвон йўлга чиқди 10.08.2019, <https://www.gazeta.uz/oz/2019/08/10/karvon-xitoy/#>
12. Ўзбекистон Республикасининг фуқаро авиациясини тубдан такомлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида PF-5584 сонли 27.11.2018й манба: <https://lex.uz/ru/docs/-4082760>